

Librová, Hana

[**Acta Universitatis Carolinae. Geografica. 1980, XV, 1-2 + Supplementum ; Acta Universitatis Carolinae. Geografica. 1981, XVI, 1-2**]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1984, vol. 33, iss. G28, pp. 105-106

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111308>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

autora od marxismu a „věci veřejných“ vůbec. Szczepański sám se však od těchto pokusů distancoval jak v samotné knize, tak i mimo ni.

Jakkoli jsou v jednotlivých eseích místa, která jsou z hlediska marxistické teorie osobnosti skutečně problematická (autor sám své úvahy v úvodu poněkud sebeironicky označuje jako „meta-činnost“ a celý jeho přístup by se dal snad nejlépe nazvat „kultivovanou metafyzikou“), diskuse může podle mého názoru postihnout jen míru důrazu, s jakou se zde odděluje „vnější“ a „vnitřní“ svět člověka. Nikde však Szczepański oba světy od sebe neodtrhává, neklade je do absolutního protikladu. A co je ještě důležitější — nikde nevyjadřuje ambice obecné a vskutku vědecky řešit celou navrženou problematiku. Naopak — prezentuje své eseje jako autentické svědectví o úvahách člověka, chorobou i dalšími okolnostmi na čas od „vnějšího světa“ odloučeného. Máme tedy vlastně co činit ani ne tak s novou knihou Jana Szczepańskiego, jako spíše s knihou o Janu Szczepańském.

Z tohoto hlediska je to svědectví nesporně poctivé, moudré a inspirující. A po- učený čtenář se jím probírá tím raději, že dnes už zná i výsledek dočasného sváru autorova vnějšího a vnitřního světa. V době, kdy píšeme tyto řádky, profesor Jan Szczepański opět dává všechen svůj intelekt i znovunabyté síly rozvoji své socialistické vlasti. Přejeme si jen, aby mu při plnění významných veřejných funkcí zbyl čas i na další sociologická díla.

Pavel Pácl

Acta Universitatis Carolinae — Geographica XV, 1—2, 1980; XVI, 1980, Supplementum, XVI, 1—2, 1981.

Sociologie si zvykla považovat demografii za sesterský obor do té míry, že je obtížné představit si odborníka-sociologa, který by aspoň jednou za čas nevyhledal publikaci či konzultaci z demografie. Stalo se mezi sociology běžné sledovat časopis *Demografie*, pro některé i ucházet se o publikování v tomto periodiku.

Geografická řada sborníku *Acta Universitatis Carolinae* může pro řadu pracovníků v sociologii znamenat podobně cenný zdroj informací, podobně ozvláštnění, zpřesnění problematiky, rozšíření zorného úhlu v pohledu na realitu. Přispěním odborníků, zabývajících se zejména ekonomickou, regionální geografii i demografií, je profil sborníku značně interdisciplinárně situován. Obsah většiny článků reflektuje socioekonomické souvislosti geografie. Autoři explicitně i implicitně zdůrazňují reálný růst vazeb mezi společenskou aktivitou a přírodou, krajinou, geografickým prostorem.

Trend ke spolupráci se společenskými vědami, posun v chápání předmětu geografie a zejména posun v explikaci geografických jevů je tedy důsledek objektivního vývoje. Faktem ovšem je, že některé postavy geografické vědy tyto tendence pozoruhodně záhy rozeznaly a současný trend vlastně anticipovaly. Máme nyní na mysli výraznou osobnost profesora *Jaromíra Korčáka*. 85. výročí jeho narození je věnováno zvláštní číslo citovaného sborníku (roč. XV, 1980). Jaromír Korčák je vynikajícím odborníkem, imponujícím šíří svého odborného pohledu. Všechny jeho práce svědčí o vzdělání v historii a smyslu pro chápání historické dimenze, o schopnosti sociologické i filozofické kontemplace.

Citovaný sborník, uspořádaný jeho žáky, nás informuje o vědeckém díle profesora Korčáka ve spojení s jeho profesionální dráhou i v širších souvislostech (Pavlík, Z.: *The Scientific Work of Professor Jaromír Korčák*, s. 11—25). V obsáhlé bibliografii, čítající 232 položek, máme možnost přehlédnout impozantní rozměr Korčákovy publikační činnosti.

Neméně zajímavé jsou další příspěvky ve sborníku. Příspěvek Ernsta Neefa — dopis kolegovi Korčákovi *Über Geographie in unserer Zeit* (s. 27—34) se zabývá úvahou, frekventovanou i v současné sociologii, totiž úvahou o limitech statistického ba i v širším slova smyslu matematického uchopení složitých jevů, k nimž patří i geografické systémy. Také Neefův článek je sociologům blízký. Neef konstatuje, že je nezbytné pojat geografii nově tak, aby zkoumala podmínky sociálních procesů

v geografických prostorech. Varuje však před východiskem, jež zvolili někteří současní geografové tím, že vytvořili v geografii směr jakéhosi sociálního determinismu (který vystředil starý geografický determinismus). Distancuje se rovněž od geografů, kteří se dali vlastně na cestu sociologických studií, provádějí např. výzkumy veřejného mínění.

V podobném smyslu vyznívá příspěvek Jaromíra Demka: *Teorie regionální geografie* (s. 43—52). Mluví otevřeně o krizi této vědní disciplíny a o jejím současném postavení v geografii. Při charakteristice systémového a komplexního přístupu zdůrazňuje i tento autor rostoucí význam studia sociálních jevů v geografickém prostoru a z něho plynoucí nutnost modifikovat vyjadřovací prostředky regionální geografie.

Sborník, věnovaný významnému jubileu prof. Korčáka, obsahuje práce 22 autorů, z nichž každá je pro sociologicky zaměřeného čtenáře svým způsobem přínosná. Do sborníku přispěli též někteří zahraniční autoři světového jména, např. Alfred Sauvy, B. C. Ulanis a další. Na druhé straně je potěšitelné, že další publikovaná „řádná“ čísla neobsahují práce nižší odborné kvality. Také v nich můžeme nalézt široký záběr, sociálně ekonomickou orientaci geografického poznávání, prezentovaný ovšem v proporcích k bádání v oblastech fyzické geografie. Pozornost sociologů si zasluhují např. článek Martina Hampla: *Hierarchie reality a hodnocení demografických a geodemografických systémů* (XV, 2, 1980, s. 3—32) nebo Jana Káry: *K hodnocení středisek sociálně geografických regionů* (XV, 2, 1980, s. 53—69).

O tom, že k fundovanému a přesvědčivému výkladu jevů v geografii a k vytvoření obecné demografické teorie je nezbytná i široká sociálněvědná orientace, respekt k historicitě a filozofické zakotvení, nás přesvědčil ve svých kultivovaných pracích už zmíněný Jaromír Korčák. Je potěšitelné, že v mladší generaci demografů tato orientace nezaniká. Tuto badatelskou linii a prezentaci důsledně sleduje například Zdeněk Pavlík. V XVI. ročníku sborníku nalézáme jeho text *Zákonitosti vývoje demografických systémů* (s. 3—31). Autor stati se věnuje procesu demografické revoluce, jež vidí jako součást globální revoluce moderní doby. Na teorii demografické revoluce je založen též autorův příznačný populacionistický optimismus.

Význam pro sociologa a pro jeho odbornou práci má také jiné poznání, vyplývající z četby geografických textů. Sociolog nad *Acty* na mnoha místech pochopí, kde by geografové sami uvítali naopak příspěvi sociologie. Pokud je možné na základě posledních ročníků usuzovat, pak jako důkaz badatelské serióznosti je sympatické, že jakkoli pražští geografové konstatují intervenci, ba přímo příčinný základ sociálních faktorů v některých geografických jevech, do vlastního sociologického bádání se, na rozdíl od E. Neefem zmiňovaných německých kolegů, nepouštějí. (Víme všichni, že ne-sociologům se často sociologický výzkum zdá být něco svůdného a snadného. Víme také, jaké výsledky takové bádání většinou přináší.)

Geografové a demografové se například ve výzkumu migrací zabývají vlivem věku — faktorem typicky demografickým. (Kühnl, K., Pavlík, Z.: *Selected features of internal migration in Czechoslovakia, 1950—1978*. XVI, 2, 1981, s. 3—24.) Je ovšem nablédni, že věk sám není v migraci faktorem určujícím, že obsahuje další skryté faktory, převážně sociální povahy. Zde se však autoři práce zastavují. Vědomě či vedeni vědeckým instinktem a odbornými úzy vědí, že další hledání je mimo kompetenci geografa, jakkoli široce orientované, není-li vyzbrojen teorií a metodologií sociologie a není-li navíc v užití sociologických metod cvičený.

Četba ve sborníku *Acta Universitatis Carolinae — Geographica* tedy přináší sociologovi nejen konkrétní informace z příbuzného oboru. Upozorňuje ho tak na bílá místa, jež na řešení sociologie čekají, na otázky formulované jinou vědou, ale proto o nic méně zajímavé a o nic méně řešení vyžadující.

Hana Librová